

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060204

DOM
2012-06-13
Stockholm

Mål nr
M 7869-11

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, deldom 2011-09-09 i mål nr M 4269-09, se bilaga A

KLAGANDE

1. Envikens Elkraft ek för, 783200-0579

Pers väg 1

790 26 Enviken

2. Falu kommun

791 83 Falun

Ombud för 1-2: W J

MOTPARTER

1. Frica AB

Ombud: C B O

2. S C

3. Älvräddarnas samorganisation

4. Naturskyddsföreningen i Falubygden

SAKEN

Ansökan om tillstånd till säkerhetshöjande åtgärder i Svärdsjövattendraget samt byggande av Yttertängers kraftverk i Falu kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen avslår yrkandena om avvisning.

2. Mark- och miljööverdomstolen avslår Falu kommuns och Envikens Elkraft ek förenings yrkande om tillstånd till anläggandet av ett nytt vattenkraftverk.

3. Med ändring av mark- och miljödomstolens dom lämnar Mark- och miljööverdomstolen även tillstånd till en tilloppskanal och ett luckutskov samt förlängning av brobanan på den västra sidan av vattendraget vid Ålhustjärns utlopp.

Dok.Id 1012056

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00

4. Falu kommun och Envikens Elkraft ek för ska solidariskt ersätta S C för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 6 000 kr och Frica AB med 40 000 kr, för ombudsarvode, jämte ränta på respektive belopp enligt 6 § räntelagen från denna dag tills betalning sker.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Envikens elkraft ek för och **Falu kommun** (klagandena) har yrkat bifall till sin ansökan om tillstånd till ett nytt vattenkraftverk vid Yttertänger. I andra hand har klagandena yrkat att tillstånd ska ges till förlängning av brobana, samt anläggande av avbördningsanordning i form av en tilloppskanal och ett luckutskov.

Frica AB har bestritt ändring, samt yrkat att klagandenas andrahandsyrkande i första hand ska avvisas och i andra hand avslås.

S C har motsatt sig uppförandet av en kraftverksbyggnad.

Älvräddarnas samorganisation har bestritt ändring.

Naturskyddsföreningen i Falubygden har bestritt ändring såvitt avser vattenkraftverket.

Frica AB och S C har även yrkat ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Parterna har i huvudsak vidhållit vad de anfört vid mark- och miljödomstolen, samt därutöver sammanfattningsvis gjort följande tillägg och förtydliganden.

Klagandena

Både föreningen och kommunen är sökande avseende samtliga yrkanden i mark- och miljööverdomstolen.

Konsekvensen av att ansökan delvis avslogs är att dammens avbördningskapacitet endast kommer att uppgå till 65 m³/s. Högsta vattenföringen uppgår till 86 m³/s och flödena förväntas bli högre i framtiden. Pipardammen kommer, efter att den tillståndsgivna ombyggnationen utförts, att ha en avbördningskapacitet på 80 m³/s. Om 80 m³/s släpps fram i Pipardammen och Yttertängerdammen inte kan avbörda mer än 65 m³/s kommer skador att uppstå. En sådan skada kan inte anses vara oförutsedd. Om tappningen genom Pipardammen begränsas till 65 m³/s, för att undvika nämnda scenario, finns risk för att skador uppstår på fastigheter uppströms Pipardammen. I så fall riskerar föreningen att bli skadeståndsskyldig p.g.a. att man inte har nyttjat hela den tillståndsgivna regleringen. Det är därför viktigt att Yttertängerdammen kan avbörda minst samma mängd vatten som Pipardammen. Avbördningskapaciteten skulle vid ett bifall till förstahandsyrkandet uppgå till 94 m³/s. Det är korrekt att den nedströms belägna Vågsjön dämmer in och därmed begränsar Yttertängerdammens avbördningsförmåga vid höga flöden. Kommunen avser därför att ansöka om tillstånd att även vidta flödesfrämjande åtgärder i Vågsjön och i området nedströms Yttertängerdammen.

Lokaliseringen av kraftverket är förenlig med 2 kap. 6 § miljöbalken, då det fortfarande skulle vara möjligt att vidta ytterligare flödesfrämjande åtgärder. Befintliga kraftverk är i behov av renovering och föreningen planerar därför att, inom en inte allt för avlägsen framtid, ersätta de tre kraftverken med ett nytt kraftverk. Då skulle ytterligare utskov kunna tas upp.

Tillrinningen är tillräcklig för att försörja både befintliga och sökt kraftverk med vatten. Tappningen från det uppströms belägna kraftverket Balungen uppgår under hela vinterperioden till 14-15 m³/s, vilket motsvarar den totala drivvattenföring som de fyra kraftverken skulle få. Om det finns krav på fiskväg kan en sådan att anordnas.

Andrahandsyrkandet är inte nytt. Det redogörs tydligt för de aktuella åtgärderna i ansökan. Yrkandet innebär att maskinstationen inte byggs och att intagsluckorna ersätts med regleringsluckor. Detta medför ingen förändring eller påverkan utöver vad som beskrivs i ansökan med bilagor. Broförlängningen har inget med kraftverket att göra utan utgör en flödesbegränsande åtgärd. Vid ett bifall till andrahandsyrkandet uppnås en avbördningskapacitet om 80 m³/s.

Vid en sammanvägning av kostnader och nytta är de sökta åtgärderna den bästa lösningen för att minska risken för översvämning vid höga flöden.

Frica AB

Andrahandsyrkandet utgör en otillåten taleändring. Yrkandet har inte prövats i mark- och miljödomstolen och det finns ingen utredning i målet som visar effekterna av de yrkade åtgärderna. Dessutom saknas ritningar och tekniska beskrivningar m.m. för brobygget och luckutskovet. Det kan finnas andra alternativ för att öka avbördningskapaciteten. Det saknas anledning att förlänga brobanan ur avbördningspunkt. Det påverkar inte översvämning vid sågen. Däremot kan botten behöva sänkas.

Det sökta kraftverkets samhällsnytta ifrågasätts då endast en mycket begränsad vattenföring kommer att vara tillgänglig, eftersom de befintliga kraftverken slukar 7,5 m³/s av medelvattenföringen 9,4 m³/s. Ett nytt kraftverk dämmer i sig och kan äventyra möjligheten att utföra ytterligare flödesfrämjande åtgärder i framtiden.

Klagandenas farhågor avseende skillnaderna mellan dammarnas avbördningskapaciteter är obefogade. Pipardammen kommer som mest att kunna avbörda 66 m³/s, medan ett bifall till förstahandsyrkandet som mest skulle öka Yttertänderdammens avbördningsförmåga till 70 m³/s – 75 m³/s. Detta bl.a. då de 14,5 m³/s som kraftverket skulle släppa igenom inte kan räknas in eftersom turbinerna ofta står stilla vid höga flöden, då dammen vid höga flöden däms in av Vågsjön och då lutningen från bottenytan under landsvägsbron mot dammtröskeln är alltför brant. De yrkade åtgärderna strider mot 2 kap. 3 och 6 §§ miljöbalken samt mot 11 kap. 6 § samma lag.

Miljökonsekvensbeskrivningen är så bristfällig, bl.a. i fråga om miljökvalitetsnormer, att det föreligger ett rättegångshinder.

S C: Ett kraftverk intill hennes fastighetsgräns kommer att påverka fastighetens marknadsvärde och utgöra en olägenhet för henne.

REMISSINSTANSER I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Naturvårdsverket

Ansökan har en olämplig avgränsning, då det finns ett uppenbart behov av en samlad prövning av befintlig och sökt verksamhet och då underlaget i målet inte möjliggör en sådan prövning. Ansökan bör avvisas istället för att avslås, för att inte hämma en gemensam prövning i samband med en framtida ansökan om att ersätta befintliga verk. Vidare saknas underlag för prövning av väsentliga frågor som rör bästa möjliga teknik och förutsättningar för att följa miljökvalitetsnormer för vatten, vilket utgör hinder för prövning i sak. Inte heller har frågan om fiskväg utretts av sökanden.

Lokaliseringen av kraftverket är olämplig då utförandet av ytterligare flödesfrämjande åtgärder kan försvåras. Tillåtligheten enligt 11 kap. 6 § miljöbalken kan ifrågasättas då vattenföringen endast undantagsvis räcker till för att försörja samtliga verk. Om avsikten är att det nya kraftverket ska gå för fullt medan de äldre utnyttjar det resterande flödet, ska den minskade produktionen i de övriga kraftverken räknas in i den samhällsekonomiska bedömningen.

Åtgärderna enligt andrahandsyrkandet har inte ingått i ansökan och kan därför inte prövas. Verket motsätter sig inte flödesfrämjande åtgärder i sig, men det är inte klarlagt att aktuell utformning är det alternativ som bäst uppfyller kravet på lämplig plats med hänsyn till minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön.

Kammarkollegiet

Ansökan ska avvisas, dels då den är olämpligt avgränsad eftersom en samlad bedömning bör ske av hela verksamheten, dels då underlag för bedömning av påverkan m.m. på gällande miljökvalitetsnorm samt avseende bästa möjliga teknik saknas. Ansökan ska i vart fall avslås, då kraftverkets placering kan försvåra utförandet av ytterligare

flödesfrämjande åtgärder. Det finns dessutom anledning att ifrågasätta tillåtligheten enligt 11 kap. 6 § miljöbalken på sätt som Naturvårdsverket har gjort. Andrahandsyrkandet har inte ingått i ansökan och ska därför avvisas.

Länsstyrelsen har utöver det som anförts vid mark- och miljödomstolen framhållit att det är viktigt att flödesfrämjande åtgärder utförs och har ifrågasatt om ett tillstånd till ett nytt vattenkraftverk låser möjligheterna att senare vidta nödvändiga åtgärder.

Havs- och vattenmyndigheten stödjer i allt väsentligt mark- och miljödomstolens domslut.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen kan pröva målet endast i överklagade delar, dvs. om ansökan om tillstånd till anläggandet av ett nytt vattenkraftverk ska bifallas och om sökandens andrahandsyrkande ska bifallas. Eftersom varken Naturvårdsverket, Kammarkollegiet eller Frica har överklagat mark- och miljödomstolens dom och en överinstans inte får döma till nackdel för klagandena kan Mark- och miljööverdomstolen inte pröva om ansökan ska avvisas.

När det gäller frågan om anläggande av ett nytt vattenkraftverk instämmer Mark- och miljööverdomstolen i mark- och miljödomstolens bedömning att ett kraftverk på den föreslagna platsen, med tre befintliga och lagliga kraftverk på den motsatta sidan av dammbyggnaden, skulle försvåra möjligheterna att vidta ytterligare flödesfrämjande åtgärder på platsen. Därutöver är det inte förenligt med miljöbalkens krav i 2 kap. 3 § om att bästa tillgängliga teknik ska användas i yrkesmässig verksamhet att utnyttja vattenkraften på platsen med fyra små kraftverk, varav det äldsta är från 1914. Visserligen har det uppgetts att de tre befintliga kraftverkena i framtiden ska ersättas med ett nytt, men prövningen i detta mål måste ske utifrån vad som gäller för närvarande. Överklagandet i denna del ska därför avslås redan på grund av nu anförda skäl.

Klagandenas andrahandsyrkande avser tillstånd till åtgärder som utgör en del av ansökan om byggande av ett kraftverk och är därför att se som en inskränkning av ansökan. De aktuella åtgärderna har beskrivits i ansökan. Underlaget är tillräckligt klargörande och miljökonsekvensbeskrivningen godtagbar för en prövning av yrkandet. Något avgörande hinder mot att på klagandenas yrkande först här pröva endast anordnandet av en tilloppskanal och ett nytt utskov finns inte. Förlängning av brobanan har prövats av mark- och miljödomstolen. Avvisningsyrkandena ska därför avslås.

Det återstår att pröva om andrahandsyrkandet kan bifallas. Syftet med åtgärderna är enligt klagandena att skapa utrymme för ett bättre flöde så att det vatten som avbördas från Piperdammen ska kunna avbördas fullt ut vid Yttertängerdammen. Även om det kan finnas andra alternativa möjligheter till flödesfrämjande åtgärder, står det klart att de sökta åtgärderna ökar dammens avbördningskapacitet, vilket är önskvärt ur dammsäkerhetssynpunkt. Åtgärderna kommer inte att försämra vattendragets status. De kommer inte heller att hindra att ytterligare åtgärder vidtas i framtiden. Fördelarna överstiger nackdelarna. Andrahandsyrkandet ska därför bifallas.

Rättegångskostnader

Klagandena har medgett S C:s yrkande om ersättning för rättegångskostnader och vitsordat 40 000 kr av Fricas kostnadsyrkande om 58 000 kr. Det arbete som nedlagts av Frica avser till en del även andra frågor än dem, som domstolen har att pröva i detta mål. Frica får därför anses skäligen gottgjord med vitsordat belopp.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2012-07-11

I avgörandet har deltagit hovrättslagmannen Lars Dirke, hovrättsrådet Rose Thorsén, referent, fd miljörådet Sven Bengtsson och tf. hovrättsassessorn Hanna Granberger. Domen är enhällig. Föredragande har varit Elin Samuelsson.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DELDOM
2011-09-09
meddelad i
Nacka Strand

Mål nr M 4269-09

SÖKANDE

1. Envikens Elkraft Ek. för.
Pers väg 1
790 26 Enviken

2. Falu kommun
791 83 Falun

Ombud för 1 och 2: W J

SAKEN

Ansökan om tillstånd till säkerhetshöjande åtgärder i Svärdsjövattendraget samt byggande av Yttertängers kraftverk, Falu kommun, Dalarnas län

AO: 53, koordinater (SWEREF 99) syd/nord: 6745316, väst/öst: 541518

DOMSLUT

Tillstånd

Mark- och miljödomstolen lämnar Falu kommun tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken till följande åtgärder m.m. i Svärdsjövattendraget

1. att genom rensning, schaktning och sprängning utöka den våta arean genom breddning och borttagande av andra bestämmande sektioner vid Ålhustjärns utlopp både uppströms och nedströms dammen, allt inom de två områden som framgår av bilaga 1 och i huvudsaklig överensstämmelse med ansökan,
2. att i befintlig regleringsdamm utöka befintligt sättutskov genom att tröskeln sänks med 0,83 m till höjden +141,75 m och att installera en automatlucka i detta samt att utöka befintligt luckutskov genom att tröskeln sänks med 0,86 m till +141,75 m, se höjdangivelser i fixpunktsbeskrivning bilaga 2,
3. att anlägga provisoriska anordningar som fångdammar.

Dok.Id 238128

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1104 131 26 Nacka Strand	Augustendalsvägen 20	08-561 656 00 E-post: mmd.nacka@dom.se www.nackatingsratt.domstol.se	08-561 657 99	måndag – fredag 08:30-16:00

Villkor och kontroll

1. Verksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden angett i ansökningshandlingarna, bifogade ritningar och i övrigt uppgett och åtagit sig i målet.
2. Åtgärder ska vidtas för att vid arbetena minimera grumling i vattendraget nedströms. Bl.a. ska som avskärmning en fiberduk sättas ut i mitten av vattendraget.
3. Åtgärder ska vidtas för att skydda kräftbiotopen i vattendraget.
4. Sumpning av kräftor och övriga arbeten i vatten ska ske på sådant sätt att kräftpest inte sprids.
5. Grumlande arbeten ska ej utföras under perioderna april–juni och september–oktober.
6. Utplacering av lekgrus och grövre stenar i vattendraget i enlighet med sökandenas åtaganden ska efter genomförda arbeten utföras i samråd med ansvariga för fisket, tillsynsmyndigheten samt Havs- och vattenmyndigheten.
7. Vid sprängning ska sökandena i samråd med tillsynsmyndigheten vidta de skyddsåtgärder som är nödvändiga för att undvika skador.
8. Tillsynsmyndigheten ska kontaktas när arbetena påbörjas. Myndigheten ska under arbetenas gång hållas löpande informerad.
9. Sökandena ska i samråd med tillsynsmyndigheten upprätta ett kontrollprogram för undersökningar av de vidtagna åtgärdernas påverkan nedströms. Undersökningarna ska huvudsakligen avse vilka ändringar i flöden och vattenstånd nedströms i vattendraget som har uppstått efter utförda arbeten.

Delegation till tillsynsmyndigheten m.m.

Den nya strandlinjen längst vattendragets västra sida ska utformas så att den smälter väl in i landskapet. Strandlinjens utformning delegeras till tillsynsmyndigheten.

Tvångsrätter

Domstolen medger att Falu kommun erhåller tvångsrätt enligt 28 kap. 10 § miljöbalken för att utföra arbeten på och använda sig av väg tillhörande X samt att utföra arbeten på mark tillhörande Y båda i Falu kommun, se rastreat område i bilaga 3.

Arbetstid

De arbeten för vattenverksamhet som medgetts i denna dom ska vara utförda senast inom tio (10) år från dagen för dom. Tillståndet förfaller om sökanden inte iakttar bestämmelsen om arbetstid. Om förlängning av arbetstid föreskrivs i 24 kap. 2 § andra stycket miljöbalken.

Oförutsedd skada

Om den vattenverksamhet som avses med tillståndet medför skada, som mark- och miljödomstolen inte har förutsett, får den skadelidande framställa anspråk på ersättning. Sådant anspråk ska, för att få tas upp till prövning, framställas till mark- och miljödomstolen inom tio (10) år från utgången av den arbetstid som har bestämts.

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen godkänner miljökonsekvensbeskrivningen i målet.

Prövotid

Domstolen skjuter med stöd av 22 kap. 27 § miljöbalken upp frågan om verksamhetens inverkan på allmänt och enskilt fiske samt vilka åtgärder som ska utföras och ersättningar som ska utgå. Sökandena ska senast sex månader efter åtgärdernas slutförande till mark- och miljödomstolen inkomma med redovisning av eventuella skyddsåtgärder och vilken eventuell ersättning som ska utgå för eventuella skador på fisket.

Avgifter

Mark- och miljödomstolen fastställer prövningsavgiften slutligt till 50 000 kr.

Ersättning

Domstolen avslår S och M A:s yrkande om ersättning.

Verkställighet

I denna dom meddelat tillstånd får tas i anspråk även om domen inte har vunnit laga kraft, under förutsättning att Falu kommun ställt sådan säkerhet som sägs i 22 kap. 28 § första stycket miljöbalken.

Rättegångskostnader

Envikens Elkraft Ekonomisk förening och Falu kommun ska solidariskt ersätta FRICA AB för dess rättegångskostnader med 40 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.

Envikens Elkraft Ekonomisk förening och Falu kommun ska solidariskt ersätta Länsstyrelsen i Dalarnas län för rättegångskostnader med 29 600 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.

Envikens Elkraft Ekonomisk förening och Falu kommun ska solidariskt ersätta S C för rättegångskostnader med 6 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.

Envikens Elkraft Ekonomisk förening och Falu kommun ska solidariskt ersätta Kammarkollegiet för rättegångskostnader med 20 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.

Övrigt

Mark- och miljödomstolen avslår yrkandet om uppförande av ett nytt vattenkraftverk.

BAKGRUND

Av ingiven översiktlig miljökonsekvensbeskrivning av möjliga åtgärder för att hindra eller begränsa skadorna vid höga flöden i Svärdsjövattendraget (Amungen-Runn), Falu kommun framgår sammanfattningsvis följande.

Svärdsjövattendraget har under flera tillfällen (bl.a. åren 1981, 1985 och 2000) haft stora problem med omfattande skador på fastigheter, tekniska föremål och anläggningar utefter vattendraget pga. höga flöden och vattennivåer. Orsakerna till problemen längs Svärdsjövattendraget är, förutom stora nederbördsmängder och kraftiga snöavsmältningar, att det finns naturligt begränsade sektioner i vattensystemet, men det finns även andra byggnadstekniska begränsningar som påverkar framsläppandet av vattnet.

Falu kommun beslutade i mars 2004 om ett handlingsprogram för att komma till rätta med dessa problem. De kan identifieras utefter hela vattendraget från Amungens utlopp fram till Svärdsjövattendragets utlopp i sjön Runn. Bland de områden som har varit särskilt utsatta under åren finns Hedens by i Övertänger samt ett industriområde (f.d. C:s såg numera FRICA AB:s område) i Yttertänger, fritidsbebyggelse i anslutning till Vågsjön, bebyggelse omkring Toftan och Carl Larssongården. Det är också i anslutning till dessa områden som det nu i första hand föreslås åtgärder. Det finns även andra problemområden, dock inte så utmärkande som de ovan uppräknade.

I den kartläggning som gjorts av motstående intressen har det visat sig att det främst är fiskeintressen samt flora och fauna som finns i vattendraget samt i direkt anslutning till vattnet som kan påverkas negativt av de föreslagna åtgärderna. Permanent- och fritidsboende utefter Svärdsjövattendraget kommer i huvudsak att påverkas på ett positivt sätt genom att oron för och översvämningsskadorna kommer att minska. Den negativa påverkan för boende som kan uppstå är framförallt under arbetstiden, men även att det kan uppstå lägre normalvattenytor i samband med låga flöden i de sjöar där trånga sektioner rensas upp för att få ett snabbare genomflöde av vattnet.

Genomförandet av de i utredningen redovisade åtgärderna föreslås att delas in i olika etapper. I etapp ett kan det vara lämpligt att arbeta vidare med problemen i Hedens by och i Yttertänger, dvs. sträckan Heden-Klockarnäs. Det skall ses mot bakgrund av att det är här som skadorna har blivit mest omfattande samt att det sedan tidigare finns mera ingående studier och därmed även underlagsmaterial för båda dessa platser. Etapp två omfattar sträckan från Klockarnäs ned till Toftans utlopp. Etapp tre blir sedan Toftans utlopp och ned till Runn. För Carl Larssongården finns redan långt gående planer på en lösning, som skall begränsa framtida översvämningsskador.

De olika etapperna bedöms kunna genomföras oberoende av varandra. De vattenmängder som omfördelas till följd av åtgärderna kommer att jämnas ut inom de olika etappområdena.

I den översiktliga miljökonsekvensutredningen har det inte genomförts några sektioneringar av bestämmande sektioner i vattendraget och inte heller har det utförts någon detaljstudie av tidigare uppkomna översvämningsskador.

Svärdsjövattendraget (Lillälven AO 53-Dalälven) omfattas av ett avrinningsområde på 2 110 km². I avrinningsområdet ingår 3 st större regleringsmagasin där Amungen är det största med ett regleringsinnehåll av 176,0 Mm³ och har en sjöareal av ca 64 km². Sjön Balungen är nästa större regleringsmagasin med ett regleringsinnehåll av 32 Mm³ och en sjöareal på ca 11 km².

I Svärdsjövattendraget finns i dag totalt 17 st. vattenkraftverk. Närmast uppströms Pipardammen finns Balungen och Tängerströmmen och nedströms finns Borgärdetdammen vid Svärdsjöns utlopp.

YRKANDEN

Som talan slutligen utformats har Falu kommun och Envikens Elkraft Ek. för. (sökandena) yrkat att tillstånd ges till följande.

1. att genom rensning, schaktning och sprängning utöka den våta arean genom breddning och borttagande av andra bestämmande sektioner vid Ålhustjärns utlopp både uppströms och nedströms dammen,
2. att bygga ett vattenkraftverk på vattendragets västra sida i höjd med det befintliga Yttertängers vattenkraftverk,
3. att i befintlig regleringsdamm utöka befintliga utskov samt i tilloppskanalen till det nya kraftverket ta upp ytterligare ett utskov,
4. att bygga om nuvarande brobana och
5. att anlägga provisoriska anordningar som fångdammar.

Sökandena yrkar vidare

1. att domstolen medger tvångsrätt att enligt 28 kap. 10 § miljöbalken att dels utföra grävnings-, rensnings- och schaktningsarbeten på fastigheten Y i Falu kommun, för arbeten mellan Ålhustjärnen och Yttertängerdammen dels att korsa väg tillhörande X i Falu kommun med en tilloppskanal och att under byggtiden använda sig av väg för transporter m.m. tillhörande samma fastighet,
2. att miljödomstolen jämlikt 24 kap. 13 § miljöbalken förordnar om tid för oförutsedd skada till 10 år,
3. att miljödomstolen jämlikt 22 kap. 25 § miljöbalken förordnar om en byggtid av 10 år,
4. att miljödomstolen jämlikt 22 kap. 28 § miljöbalken förordnar att givet tillstånd får tas i anspråk även om domen därom inte har vunnit laga kraft,
5. att miljödomstolen jämlikt 6 kap. 9 § miljöbalken godkänner den i ärendet inlämnade miljökonsekvensbeskrivningen.

VILLKOR M.M. SOM SÖKANDENA HAR FÖRESLAGIT ALTERNATIVT MEDGETT EFTER YRKANDEN AV MYNDIGHETER OCH SAKÄGARE

Följande villkor har slutligen föreslagits eller medgetts av sökandena.

- Åtgärder ska vidtas för att minimera grumling i vattendragen nedströms. Fiberduk kommer därvid som avskärmning att sättas ut i mitten av vattendraget.

- Åtgärder ska vidtas för att skydda kräftbiotopen i vattendraget, lämpligast sker detta genom utläggande av grövre stenar.
- Den nya strandlinjen längst vattendragets västra sida ska utformas så att den smälter väl in i landskapet. Hur strandlinjen ska vara utformad bör delegeras till tillsynsmyndigheten.
- Vid sprängning ska sökandena i samråd med tillsynsmyndigheten vidta de skyddsåtgärder som är nödvändiga för att undvika skador.
- Sökandena ska senast sex månader efter åtgärdernas slutförande till mark- och miljödomstolen inkomma med redovisning av eventuella skyddsåtgärder och vilken eventuell ersättning som ska utgå för eventuella skador på fisket.
- Utplacering av lekgrus i enlighet med sökandens åtagande ska efter genomförda arbeten utföras i samråd med fiskevårdsområdet, tillsynsmyndigheten och Fiskeriverket.
- Grumlande arbeten ska inte utföras under perioderna april–juni och september–oktober.
- Sumpning av kräftor och övriga arbeten i vatten ska ske på sådant sätt att kräftpest ej sprids.
- Tillsynsmyndigheten ska kontaktas när arbetena påbörjas. Myndigheten ska under arbetenas gång hållas löpande informerad.
- Att det vid det nya kraftverket installeras ett intagsgaller med 20 mm spaltvidd och att en fiskväg i form av s.k. denilränna byggs.

ANSÖKAN

Sökandena har i ansökningshandlingarna anfört i huvudsak följande:

Orientering

Aktuell ansökan avser åtgärder som ingår i den s.k. etapp ett i den översiktliga miljökonsekvensutredningen. För aktuell sträcka framkommer av gjorda utredningar att i Hedens by som ligger uppströms Tänggran uppstår problem vid högre flöden 25 m³/s. Här ligger nio hus som har haft stora problem vid de översvämningar som varit. Husen ligger på en landtunga som sticker ut i

Tängersströmmen. Sex av de nio husen har källare vilket har ställt till extra stora problem med översvämningar i källarvåningarna.

Problemen i Hedens by kan till stor del hänföras till när vattenytan i sjön Tängren stiger över en viss nivå. Den kritiska punkten för när vattennivån stiger till en punkt där näraliggande hus skadas uppstår vid flöden högre än 30 m³/s ur Tängrens utlopp. Det som styr Tängrens nivå och orsaken till översvämningssproblematiken i byn är i huvudsak det drygt 300 m trånga utloppet ur sjön. Vattnet hindras framför allt vid Pipargårdarna av den trånga strömfåran mellan Tängren och Pipardammen samt av dammens begränsning att släppa förbi vattnet.

I Yttertänger ca 2,5 km nedströms Heden ligger ett sågverk (f d C:s såg som numera ägs av FRICA AB). Sågverket ligger vid stranden av Ålhustjärnen och har också problem vid höga flöden.

Tidigare tillstånd

Stockholms tingsrätt, vattendomstolen, lagligförklarade den 18 december 1991 (dom nr DVA 109, mål nr VA 1/91) den befintliga regleringsdammen i Yttertänger. Vattendomstolen lagligförklarade vidare i nämnda dom en kraftstation uppförd år 1955, dimensionerad för drivvattenföringen 4,0 m³/s, en kraftstation uppförd år 1914 dimensionerad för drivvattenföringen 2,5 m³/s och en kraftstation uppförd år 1928 dimensionerad för en drivvattenföring av 1,0 m³/s.

I samma dom från år 1991 lämnades det även tillstånd för Envikens Elkraft Ek. förening att bygga ett nytt mindre vattenkraftverk innehållande två maskinaggregat vardera dimensionerade för en drivvattenmängd på 3,5 m³/s eller totalt 7 m³/s. Elkraft ansökte den 20 maj 2001 om en förlängning av byggtiden för byggande av vattenkraftverket. Stockholms tingsrätt, miljödomstolen, medgav i dom från den 6 maj 2002 (Mål nr M 252-01:6) förlängd tid för arbetenas utförande till den 1 januari 2005. Stockholms tingsrätt, miljödomstolens, utslag från den 6 maj om förlängd arbetstid överklagades, det innebar att sökande Envikens Elkraft Ek. förening så

småningom återkallade ärendet. Svea Hovrätt, Miljööverdomstolen, har i protokoll daterat den 1 oktober 2003 (Mål nr M 5782-02) undanröjt miljödomstolens utslag.

Hydrologiska förhållanden

De hydrologiska uppgifterna har inhämtats från miljödomstolens utslag den 21 december 1999 (Mål nr 203/99) gällande Tängers kraftverk och proportionerats mot Pipardammens avrinningsområde. Med anledning av att tillrinningen mellan Tänggran och Ålhustjärn är begränsad används samma uppgifter om vattenföringen för Yttertängerdammen som för tillståndsansökan för flödeshöjande åtgärder i Pipardammen.

Det ger nedanstående värden på vattenföringen:

Högsta högvattenföring	86 m ³ /s
Medelhögvattenföring	22 m ³ /s
Medelvattenföring	9,4 m ³ /s
Medellågvattenföring	2,8 m ³ /s
Lägsta lågvattenföring	1,1 m ³ /s
Nederbördsområde	977 km ²

I samband med höga flöden år 2000 uppges det att vattenflödet var ca 96 m³/s i Tängrans utlopp.

Medelavrinningen inom nederbördsområdet motsvarar ca 9,6 l/s och km².

Höjdsystem

Alla höjder gällande denna ansökan är relaterade till rikets höjdsystem RH 70. Som huvudfix för vattenföretaget föreslås koppardubb i en 2 x 2 x 1 m hög sten utefter vägen mellan Enviken – Edsbyn. Höjdfixen har nr 135 9905 och höjden +148,73.

Teknisk beskrivning

Sammanfattning av planerade åtgärder

Några förändringar i den hydrologiska regimen i vattendraget kommer inte att ske eftersom Yttertängerdammen inte har något regleringsmagasin. Planerade åtgärder kan delas upp i fem olika punkter:

1. Regleringsdamm
2. Vattenkraftverk med tilloppskanal
3. Vägbron
4. Breddning och borttagande av bestämmande sektioner i Tängerrån.
5. Provisoriska anordningar och temporära åtgärder

Regleringsdamm

Planerade åtgärder innebär i korthet att tröskeln i det befintliga sättutskovet sänks med 0,83 m till höjden +141,75 m och samtidigt installeras det en automatlucka i sättutskovet.

Tröskeln i det till sättutskovet i intilliggande befintliga luckutskovet sänks med 0,86 m till +141,75 m. Genom dessa åtgärder utökas den befintliga avbördningen från Yttertängerdammen med ca 15 m³/s till ca 65 m³/s.

Vattenkraftverk med tilloppskanal

På västra sidan om ån, i nära anslutning till befintlig regleringsdamm byggs ett nytt mindre vattenkraftverk. Kraftverket dimensioneras för en drivvattenföring på 7,0 m³/s. Planerat vattenkraftverk kommer att tillgodogöra sig en fallhöjd på 2,5 m, eller mellan Yttertängerdammens dämningssgräns +143,74 m och Vågsjöns normalvattenyta +141,23 m.

Maskinstationen uppförs i betong och inrymmer ett turbinaggregat (med antingen vertikal eller horisontell uppställning). Kraftstationens överbyggnad planeras att utföras med fasadbeklädnad av trä. Utformningen kommer att anpassas till miljön i området och ske i samråd med kommunens byggnadsnämnd.

Drivvattnet från kraftstationen leds från sugrörets utlopp direkt tillbaka till Tängerrån. För att få undan vattnet och inte förlora fallhöjd på nedströmssidan erfordras det smärre rensningar/schaktningar innebärande flyttning av lösa stenblock.

Från vägen mot Klockarnäs kommer det att byggas en ca 25–30 m lång tillloppskanal fram till maskinstationen. För att klara behovet av en utökad avbördningskapacitet i Yttertängerdammen planeras det för ett sidoutskov i tillloppskanalen. Sidoutskovets tröskel förläggs på höjden +141,74 m och ges fria bredden 3,40 m samt förses med 3 spetluckor. Genom den utformningen kommer sidoutskovet att avbörda ca 16 m³. Yttertängerdammens totala avbördningsförmåga med de föreslagna åtgärderna blir drygt 80 m³/s.

Vägbron

Nuvarande vägbro över mot Klockarnäs kommer att förlängas över den tillkommande tillloppskanalen. Den tillkommande brobanan förläggs på samma nivå som nuvarande + 145,29 m. Samtidigt kommer det att ske en utökning av den befintliga våta arean under landsvägsbron. Utökningen av den våta arean kommer att ske genom borttagande av lösa massor och ske på ett sådant sätt att inte bronns bärighet påverkas.

Breddning och borttagande av bestämmande sektioner i Tängerrån

Vid Ålhustjärns utlopp och på sträckan ned till landsvägsbron finns det naturligt trånga sektioner som delvis kommer att åtgärdas samtidigt som vattendraget kommer att breddas till en våt area av ca 80 m². Huvuddelen av utökningen av den våta arean kommer att ske genom breddning på vattendragets västra sida. Likaså kommer borttagande av de naturliga trånga sektionerna att ske utefter samma sida. Åtgärderna kommer att erfordra en del sprängningsarbeten.

Provisoriska anordningar och temporära åtgärder

För att utföra beskrivet arbetet med sänkning av omnämnda trösklar kommer det läggas en fångdamm strax uppströms de båda utskoven och leda vattnet under arbetets gång genom övriga utskov.

Rådighet och berörda fastigheter m.m.

Sökandena har uppgett att om mark- och miljödomstolen beviljar tillstånd enbart till rensningar och utskov i dammen, ska Falu kommun vara ensam verksamhetsutövare. Om miljödomstolen beviljar tillstånd enbart till uppförande av kraftverk, ska Envikens Elkraft vara ensam verksamhetsutövare.

Sökandena, genom Envikens Elkraft, har som ägare av den s.k. Yttertängerdammen och tillhörande vattenkraftverk och med hänvisning till dom gällande Yttertängerdammens lagligförklaring, den rådighet över vattenområdet som medger rätt till planerade arbeten vid dammen.

Planerade arbetet med en breddning av vattendraget fram till vägen kommer att ske på samfälld mark, registrerad som Y, samt på mark tillhörande fastigheten Xx. Arbeten nedströms vägbron kommer att ske på Envikens Elkrafts fastighet Yttertänger 30:8. Nedströms Yttertängerdammen berörs även en samfälld väg med beteckningen X. Överenskommelse om tillstånd att utföra arbeten i vatten- och markområdena har träffats med merparten av fastighetsägarna tillhörande ovan nämnda fastigheter.

Tvångsrätt

Sökande avser att utföra arbeten på mark tillhörande samfälligheterna Yttertänger X och Y. Avtal har träffats med merparten av ingående fastigheters ägare, dock har de av olika anledningar inte varit möjligt med samtliga fastighetssägare. Mot bakgrund därav hemställs om rätt att enligt 28 kap. 10 § miljöbalken utföra grävnings-, rensnings- och schaktningsarbeten på fastigheten Y i Falu kommun, för arbeten mellan Ålhustjärnen och Yttertängerdammen. Vidare hemställs om rätt att enligt 28 kap. 10 § miljöbalken att korsa väg tillhörande

X i Falu kommun med en tilloppskanal och att under byggtiden använda sig av väg för transporter m.m. tillhörande samma fastighet.

Planförhållanden

Planerade åtgärder strider inte mot någon gällande plan.

Sammanfattning av miljökonsekvensbeskrivningen

Delar av marken utmed vattendraget kommer att tas i anspråk. Under tiden för arbetets utförande kommer de närboende att bli påverkade av buller från maskiner och transporter.

När vegetationen och berörda ytor har återställts kommer påverkan på landskapsbilden att bli begränsad.

Bottenfaunan i vattendraget kommer att påverkas vid rensningarna. Med anledning av tidigare utförda stora rensningar i början av 1980-talet är emellertid skyddsvärdet begränsat.

Grumlingar kommer att uppstå. Dessa kommer dock att begränsas dels genom att arbetena kommer att utföras under lågvattenperiod, dels genom att placera fiberduk i mitten av vattendraget för att avskärma merparten av rensningsområdet.

De planerade åtgärderna sker inte inom områden av riksintresse och omfattas inte heller av några Natura 2000-bestämmelser.

De kulturhistoriska, landskaps- samt friluftsvärdena bedöms i det stora hela påverkas marginellt.

Tillåtlighet enligt 11 kap 6 § miljöbalken

Åtgärderna genomförs för att begränsa de återkommande skador som uppstår i vattendraget i samband med återkommande höga flöden. År 2000 var senaste tillfället då det förekom exceptionellt högt flöde. Skadorna och samhällskostnaderna vid senast tillfället kan beräknas till 5–7 mnkr. Kostnaderna för ett genomförande

av planerade åtgärder med borttagande av flödeshämmande sektioner och utökning av den våta arean kan beräknas till ca 10,2 mnkr.

För att anlägga och trygga den fortsatta driften i Yttertångers kraftverk krävs en beräknad investering på 5,9 milj kr. Produktionen ett normalår kan beräknas vara 800 000 kWh. Den specifika kostnaden för återupptagande av driften i anläggningen beräknas till 45 öre/kWh. Värdet på den producerade energin är betydligt större. Avtal för leverans har skrivits för år 2009 på en ersättning mellan 80 – 90 öre/kWh (nätnytta, certifikat och handelspriset). De skador som företaget kan anses förorsaka är i sammanhanget försumbara. Anläggandet och driften i Yttertångers kraftverk uppfyller därmed tillåtligheten enligt bestämmelserna i 11 kap. 6 § miljöbalken.

Miljökvalitetsnormer

Vattenmyndighetens beslut kan inte anses som bindande för domstolen. Föreslagna åtgärder strider inte mot någon miljökvalitetsnorm.

SAKKUNNIGUTREDNINGAR

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI)

Mark- och miljödomstolen förordnade, med stöd av 22 kap. 12 § miljöbalken SMHI att som sakkunnig dels i aktuellt mål, dels i mål M 5240-08 efter undersökning till domstolen avge utlåtanden. Utlåtandet avgränsades till dels om de åtgärder som aktuella ansökningar avser kommer att medföra en förbättring eller endast att problemen flyttas nedströms mot Dalälven, dels om tillräcklig kunskap om nyttan och skadorna av de sökta åtgärderna kan erhållas när projektet som nu delas in i fristående delar.

SMHI har i utlåtande anfört huvudsakligen följande.

SMHI har inte gjort någon teknisk granskning av siffrorna i de föreslagna utredningarna. Dammarna Balungen och Tängerströmmen, som ligger uppströms Pipardammen, har tillräckligt hög avbördningskapacitet för att släppa fram flöden

av storleksordningen $90 \text{ m}^3/\text{s}$, Borgärdetdammen vid Svärdsjöns utlopp, längre nedströms, kan avbörda 100-årsflödet vid denna punkt, vilken i SMHI:s statistik är beräknad till $170 \text{ m}^3/\text{s}$. Det är mycket viktigt att även mellanliggande dammar får en ökad avbördningskapacitet, för att lättare kunna avbörda det vatten som kommer uppströms ifrån, så att översvämningssproblemen i och omkring den aktuella sträckan av vattendraget kan minska och dammsäkerheten kan förbättras. De föreslagna åtgärderna kommer att medföra att det är lättare att avbörda vattnet ur Tänggran respektive Ålhustjärn vilket innebär att vattenståndet i de sjöarna kommer att kunna hållas på lägre nivåer än vid tidigare tillfällen med höga flöden. Således bör de föreslagna åtgärderna minska de problem som varit med höga vattennivåer för såväl Hedens by som sågverket vid Ålhustjärn.

Det är ett känt faktum att vattennivåerna i Dalälvens huvudfåra, från och med en vattenföring där på ca $740 \text{ m}^3/\text{s}$ har en dämmande effekt på flödet ut ur sjön Runn. Detta innebär att vattennivåerna i situationer med höga flöden i såväl Dalälven som biflöden stiger i Runn, och ibland längre uppströms i Svärdsjövattendraget, till nivåer som inte skulle förekomma om avbördningen från Runn inte dämades av Dalälven. En ökad avbördning från Tänggran och Ålhustjärn innebär att det under vissa dagar blir något högre flödestoppar nedströms än tidigare, vilka kan däckas in från Dalälvens huvudfåra uppströms i Runn och Svärdsjövattendraget. Sett över flera dagar blir det ändå samma volym vatten som kommer uppströms ifrån, och som därmed kan komma att däckas upp, så den effekten kommer enligt SMHI:s bedömning att vara kortvarig. För att få bästa effekt bör troligen en del mindre åtgärder utföras även utmed vattendragets sträckning nedströms Vågsjön.

SMHI anser att nyttan av de åtgärder som föreslås i de här aktuella ansökningarna avsevärt överstiger de problem som i vissa situationer kan komma att uppstå nedströms. SMHI anser att det faktum att åtgärderna mellan Heden och Norr-Lingan delas upp i fyra frifristående delar i dagsläget inte är något hinder för att få tillräcklig kunskap om effekterna av de sökta åtgärderna. Detta främst eftersom ansökningarna för delarna Pipargårdarna och Yttertänger nu finns tillgängliga samtidigt.

Fiskeriverket

Mark- och miljödomstolen förordnade, med stöd av 22 kap. 12 § miljöbalken Fiskeriverket att som sakkunnig dels i aktuellt mål, dels i mål M 5240-08 efter utredning till domstolen avge utlåtande i frågan om biotopen och vattenfaunans beskaffenhet inom de områden som omfattas av ansökningarna samt vilken påverkan som kan uppstå genom verksamheterna och relevanta skyddsåtgärder.

Fiskeriverket har i utlåtande anfört sammanfattningsvis följande.

Planerad verksamhet kommer att ge upphov till negativ påverkan på allmänt fiskeintresse till följd av grumling, sprängning och biotopförändring. För att minska den negativa påverkan föreslår Fiskeriverket vissa av sökandena avseende flödesfrämjande åtgärder medgivna skadeförebyggande och skadekompenserande åtgärder till skydd för allmänt fiskeintresse.

YTTRANDEN

I målet har inkommit synpunkter från myndigheter och andra berörda. De har anfört i huvudsak följande.

Länsstyrelsen i Dalarnas län har tillstyrkt ansökan, yrkat att tillståndet ska förenas med vissa av sökandena medgivna villkor och även yrkat ersättning för rättegångskostnader.

Kammarkollegiet har bestritt ansökan och yrkat ersättning för rättegångskostnader. Kollegiet har anfört i huvudsak följande.

Kollegiet är av uppfattningen att verksamheten ska prövas i sin helhet, dvs. avseende samtliga befintliga anläggningsdelar och den reglering som kommer att utnyttjas för kraftverket. Kollegiet anser att beslutsunderlaget ska möjliggöra en sådan prövning.

Denna brist i ansökan gör liksom bristen avseende redovisning av påverkan på miljökvalitetsnormen att kollegiet i första hand yrkar att ansökan ska kompletteras och om så inte sker avvisas och att den i andra hand ska avslås.

Det saknas en tydlig redogörelse av vilka klassificeringsparametrar för miljökvalitetsnormerna ett större kraftverk vid Yttertänger påverkar. Sökanden behöver redovisa hur det ska undvikas att verksamheten medverkar till att exempelvis miljökvalitetsnormen god ekologisk status till år 2021 och ickeförsämringskravet överträds. Sökanden har inte visat att verksamheten kan ske utan försämring av den ekologiska statusen i vattendraget med avseende på exempelvis hydromorfologiska kvalitetsfaktorer.

Sökanden har inte heller på ett tydligt sätt redovisat hur 11 kap. 6 § miljöbalken uppfylls avseende kraftverksverksamheten.

Kammarkollegiet yrkar i tredje hand att den sökta verksamheten ska förenas med sådana villkor och försiktighetsmått som Fiskeriverket föreslagit om det kan bedömas innebära att ickeförsämringskravet upprätthålls och att verksamheten inte medverkar till att miljökvalitetsnormen god ekologisk status år 2021 överträds. Kammarkollegiet har till stöd för sina yrkanden bifogat en utredning från IVL, Svenska miljöinstitutet, avseende påverkan på för vattendragets gällande miljökvalitetsnorm.

Älvräddarnas samorganisation har bestritt ansökan och har yrkat att förhandlingen skulle ställas in alternativt att ansökan avvisas. Organisationen har i huvudsak anfört att de inte vid något tillfälle kallats till samråd i det aktuella ärendet, och har därför inte haft möjlighet att inkomma med synpunkter i enlighet med miljöbalken 6 kap. 4 §.

S C har bestritt ansökan avseende vattenkraftverket och även yrkat ersättning för rättegångskostnader. **S C** yrkar ersättning för uppskattad skada pga. försämrade närmiljö, olägenheter till följd av buller samt värdeminskning

av hennes fastighet med ett belopp om 350 000 kr om vattenkraftverket kommer till stånd. Hon motsätter sig inte utförande av nödvändiga säkerhetshöjande åtgärder.

S och M A har som ägare av fastigheten Yy yrkat på ersättning om vattenverksamheten påverkar fastighetens uppvärmning eller skada uppkommer på egendomen. På fastighetens mark, i botten på Ålhustjärn, finns 300-400 meter kabel installerat för vattenvärme som uppvärmning av fastigheten. Ersättning yrkas dessutom om värmekabeln måste anläggas på nytt.

FRICA AB har bestritt ansökan och även tvångsrätt. Vidare har yrkats att MKB:n inte ska godkännas och det har yrkats ersättning för rättegångskostnader.

FRICA AB har i övrigt anfört i huvudsak följande. Orsaken till den allvarliga problematiken i vattendraget är dels regleringsteknisk, från Amungen, belägen längst upp i systemet och ner till Runn, dels hänförlig till den indämningseffekt som finns vid utloppet från vattendraget från sjön Runn till Dalälven. Vattenståndet i systemet påverkas av kombinationen tillrinningar och trånga sektioner. Det är därför inte möjligt att lösa problematiken med översvämningar i vattendraget genom punktinsatser enligt ansökan. För att lösa de problem som föreligger i Svärdsjösystemet måste snabba regleringsbeslut vid ökande tillrinningar kombineras med erforderliga buffertutrymmen i magasinen. Detta gäller främst magasinen i Amungen och Balungen. Dessutom måste tappningsbegränsningar beslutas avseende Balungen. Regleringen av Balungen avgör nedströms avbördningsbehov. Balungsdammens avbördningskapacitet har nyligen ökat från ca 128 m³/s till 216 m³/s. Eftersom Amungens regleringsgrad är 100 procent beror avbördningsbehov och vattenföring i systemet helt på regleringsbeslut.

Yttertängerdammen uppfyller inte RIDAS krav på avbördningsförmåga. Ett minimikrav är att avbördningsförmågan är större än 100-årsflödet eftersom redan flödet sommaren år 2000 var väsentligen större än 100-årsflödet. Det är anmärkningsvärt att inte åtgärdsförslagen innebär att dammen skall uppnå dessa krav. Vidare måste problematiken vid utloppet från Runn få en lösning i enlighet med vad som tillämpades tidigare.

Det är olyckligt att dela upp ansökan i delar. Det bör noteras att om endast Pipargårdarna och Yttertängerdammen byggs om ökar vattenståndet i Vågsjön vid höga flöden temporärt till högre vattenstånd än under rådande förutsättningar. Vid sänkning av tröskeln i Yttertängerdammen blir avbördningsförmågan – teoretiskt angiven till 80 m³/s – allt mer begränsad av Vågsjöns ökande vattenstånd. Detta gäller så länge inte åtgärder vidtagits för att öka avbördningen från Vågsjön.

Etappen Balungen/Linghed bör provas och åtgärdas i följande ordning; Linghed – Vågsjön/Norrtingan – Vågsjön – Yttertänger – Piparströmmen – Heden. På detta sätt orsakas inte svårigheter nedströms i vattendraget i samband med att avbördningen ökas uppströms.

Så som påpekas i utlåtandet gör SMHI en hydrologisk bedömning och ingen kontroll av tekniska lösningar, kalkyler, siffror eller hydrauliska förhållanden avseende de olika problematiska partierna. Detta innebär en viktig begränsning av de bedömningar som sker.

FRICA AB bestrider att företaget är tillåtligt enligt reglerna i 2, 3 och 11 kap MB. Därvid bör särskilt anmärkas regeln i 11 kap. 6 § MB. Företagets fördelar, i dess utformning enligt ansökan, överväger inte de skador, kostnader och olägenheter som företaget kommer att medföra. Det saknas utredning avseende sökta åtgärders effekt och behovet av åtgärderna. I ansökan redovisas ingen ekonomisk utredning avseende samhällsnyttan.

Enbart mätningar av tvärsektionernas areor kan inte utgöra underlag för en korrekt bedömning. Det kan noteras att den mest väsentliga sektionen, sektion 1500, inte har redovisats. Denna omfattar den påstådda trånga sektionen, som anges ha en tröskel vilken skall borttas. I ansökan anges att landsvägsbron, hällen m.m. dämmer kraftigt och bestämmer vattenståndet i Ålhustjärn. Ingen utredning har visats angående de påstådda trånga partierna och hur mycket stenarna vid ön, landsvägsbron m.m. inverkar på uppdämningen vid tjärnen. Fricas uppfattning är att

de påstådda trånga sektionerna inte behöver breddas. Landsvägsbron släpper bevisligen igenom ett flöde om 97 m³/s, vilket var fallet år 2000 – trots uppdamning från dammen. Det föreligger därför inget behov av förändringar av trånga sektioner eller landsvägsbro. KTH, universitetslektor H B, har utfört utredningar som visar att landsvägsbron inte har den dämmande effekt, som sökanden gör gällande. Utlåtandena åberopas. Önskemålet att spränga bort stenarna väster om ön har endast sin orsak i att man vill leda in vatten i den nya kanalen till det nya kraftverket. Ett krav är att en fungerande fiskväg byggs.

Anläggningen är hårt sliten och betongkvaliteten är tvivelaktig med hög andel sparsten. Allvarliga läckage förekommer under de två dammpelarna utförd av huggen sten. Samtliga dessa omständigheter utgör risk för dammbrott. Föreliggande dammsäkerhetsbrister utgör i sig en stor anledning till ombyggnation.

Om utbyggnaden av ett kraftverk på höger sida tillåts äga rum och kommer att ske, innebär detta att höger strand kommer att ianspråkta för utbyggnaden med ny kraftstation. Byggnationen kommer att omöjliggöra en framtida ökning av avbördningen. Kraftverksbyggnaden skulle, vid höga flöden, orsaka större uppdamning uppströms.

BEMÖTANDE FRÅN SÖKANDENA

Kammarkollegiet

Kammarkollegiet har i sin skrivelse underlåtit att behandla det primära i ansökan nämligen de säkerhetshöjande åtgärderna i Svärdsjövattendraget. Sökandens planerade åtgärder kommer inte på något sätt att påverka den av Vattenmyndigheten uppsatta målsättningsnormerna. Inte heller kommer det att uppstå någon försämring av miljö kvalitetsnormerna eftersom den skillnad som uppstår är att vattnet kommer att släppas genom turbinerna i stället för genom dammluckor. Den förändring som kan ske är att en sträcka på ca 10 m bestående av en berghäll blir torrlagd under några ytterligare dagar under året.

Älvräddarnas samorganisation

Kallelse till samråd har kungjorts i ortstidning på sedvanligt sätt. Sökanden bestrider således att det förevarit fel vid kallelsen till samrådet.

S C

Sökanden medger att betala 25 000 kr som ersättning för uppskattad skada om vattenkraftverket anläggs pga. försämrad närmiljö, olägenheter till följd av buller samt värdeminskning av hennes fastighet.

S och M A

Sökanden bestrider yrkandet och anför som skäl härför att arbetena inte kommer innebära någon påverkan på fastigheten Yy. På fråga av ordföranden bestrider även sökanden att provotid beslutas med anledning av detta yrkande.

FRICA AB

Sökanden vill först uttrycka sin förvåning över FRICAS bestridande av bifall till ansökan eftersom en anledning till utförande till föreslagna åtgärderna är att i framtiden skydda det sågverk som ägs av FRICA för skador vid höga flöden. Förändringar i vattenhushållningsbestämmelser i Balungen och Amungen, samt att återföra Runn till dess ursprungliga avbördning till Dalälven kan inte behandlas i detta ärende.

Yttertängerdammen har klassificerats i konsekvensklass 3 och sökande ser inte att det finns någon anledning att ändra på den klassificeringen efter genomförd ombyggnation. Sökande vill även påpeka att RIDAS riktlinjer inte är lagstadgade utan enbart en frivillig överenskommelse.

Sökanden har för avsikt att i samband med ombyggnation av dammbyggnaden enligt ansökan, utföra erforderliga underhålls- och reparationsarbeten. Om tillstånd dröjer kan underhålls- och reparationsarbeten komma att utföras tidigare. För att utföra erforderliga reparations- och säkerhetsarbeten erfordras inte något särskilt tillstånd utan det är en skyldighet för dammägaren.

FRICA har i sin tillåtlighetsbedömning inte tagit hänsyn till de skador som uppstod i samband med höga flöden under år 2000. Huvudorsaken till ansökan om säkerhetshöjande åtgärder i Svärdsjövattendraget som har tillställts miljödomstolen, är att genom sökta åtgärder tillsammans med sökt tillstånd för åtgärder i Pipardammen att undvika framtida stora skador.

Sökande anser det vara tillräckligt med i ansökan redovisade sektioner. På grund av vattenföringen var det inte möjligt att få en hel sektion 1500 vid mättillfället. Sökande har inte i något skede åberopat sektion 1500 som den dimensionerande även om det så kan vara.

I samband med höga flödet år 2000 så gick vattnet i underkant på brobanan. Nivån strax uppströms bron var vid det tillfället +144,81 m och strax nedströms bron +144,57 m, det var således en förlust vid det tillfället under bron på 24 cm. Vattennivån var vid samma tillfälle vid FRICA:s kontor inom sågverksområdet +145,55 m. Vattendraget föll undan mellan FRICA:s kontor intill Ålhustjärn ca 300 m uppströms och direkt nedströms bron med 98 cm. Vid normala vattenflöden är det samma nivå vid Yttertängerdammen och Ålhustjärn. Redovisade fallförluster visar på trånga sektioner utefter sträckan.

DOMSKÄL

Målet har kungjorts i ortstidning. Mark- och miljödomstolen har vidare hållit huvudförhandling med syn den 31 mars och 1 april 2011.

Inledning

Mark- och miljödomstolen antecknar inledningsvis att domstolen vid ovan nämnda förhandling även behandlat frågan om flödesfrämjande åtgärder vid uppströms liggande Pipardammen (mål nr M 5240-08). Dom i det målet kommer också att ges denna dag.

Rådighet m.m.

Domstolen finner att sökandena genom äganderätt och upprättade avtal har erforderlig rådighet till den aktuella vattenverksamheten. Även om tillstånd endast ges till en av åtgärderna och endast en av sökandena såsom uppgivits ska anses vara verksamhetsutövare får ändå denne genom nu gjord gemensam ansökan anses ha erforderlig rådighet. Tillståndet omfattar inte någon förändring i de gällande tappningsbestämmelser som Envikens Elkraft Ek. för. har att följa. Det faktum att Falu kommun i förekommande fall kan komma att bli ensam ansvarig för utförandet av åtgärderna medför därför inget problem.

Miljökonsekvensbeskrivning

Handlingarna i målet visar att samråd enligt 6 kap. 4 § miljöbalken har skett. Mark- och miljödomstolen bedömer att den av sökanden ingivna skriftliga miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken avseende såväl förfarande som dokumentation. Miljökonsekvensbeskrivningen kan därför godkännas.

Tillåtlighet

Ingen remissmyndighet har ifrågasatt tillåtligheten av sökta flödesfrämjande åtgärder.

Sökanden har ansökt om tillstånd dels till vissa säkerhetshöjande åtgärder i anslutning till Yttertängerdammen, dels till byggande av nytt vattenkraftverk. Syftet med de flödesfrämjande åtgärderna är att höja säkerheten mot översvåmningsproblem genom att underlätta möjligheterna att släppa fram stora vattenflöden från sjön Tänggran via Ålhustjärnen och vidare ner till Vågsjön. Sökanden uppger att avbördningskapaciteten för Yttertängerdammen beräknas öka från 50 m³/s till 80 m³/s. Det kan dock noteras att om tillstånd inte ges till kraftverket med tillhörande tilloppstub blir avbördningskapaciteten 65 m³/s.

Mark- och miljödomstolen ska bedöma om de sökta åtgärderna kan anses leda till det resultat som sökanden uppgett. Domstolen har i detta mål förordnat SMHI som domstolens sakkunnige.

Mark- och miljödomstolen finner att den utredning som sökandena gett in till domstolen i vissa tekniska avseenden har brister. För att på ett detaljerat sätt kunna bedöma resultatet av de sökta åtgärderna saknas beräkningar m.m. för ett längre sammanhängande parti av Svärdsjövattendraget. Mark- och miljödomstolen finner dock att det är uppenbart att en ökad avbördningskapacitet erhålls av föreslagna åtgärder. En förutsättning för positiva konsekvenser är att övriga etapper enligt den översiktliga miljökonsekvensbeskrivningen fullföljs. Det gäller även åtgärder i domstolens andra mål M 5240-08. Trots osäkerheten delar mark- och miljödomstolen därför SMHI:s bedömning att nyttan av åtgärderna avsevärt överstiger de problem som under vissa förutsättningar kan uppstå nedströms.

FRICA AB har invänt att fördelarna av företaget inte överväger skadorna och kostnaderna för detsamma och att hinder således föreligger med stöd av 11 kap. 6 § miljöbalken. Domstolen konstaterar i denna del att den samhällsekonomiska bedömningen enligt 11 kap. 6 § miljöbalken ska baseras på en ekonomisk analys av rimlig omfattning. Det ska göras en grov ekonomisk uppskattning av anläggningskostnaderna och av de direkta skadorna. När det gäller skadorna har domstolen ovan konstaterat att domstolen delar SMHI:s bedömning att nyttan av åtgärderna överstiger de problem som kan uppstå nedströms. De skador som således ska bedömas är de direkta verkningarna av rensning, schaktning, sprängning och uppläggning av massor. Nämnade negativa verkningar anser domstolen vida understiger nyttan av åtgärderna. Att såsom FRICA AB har anfört att nyttan skulle bli betydligt större om andra åtgärder vidtas inverkar inte på domstolens bedömning i denna del. Så länge sökta åtgärder har uppnått de krav som uppställs i 11 kap. 6 § miljöbalken kan det inte ställas krav innebärande att ytterligare åtgärder eller effektiviseringar ska göras.

Det har även yrkats tillstånd till anläggande av ett nytt kraftverk på vattendragets västra sida. Domstolen gör i denna del följande bedömning. Inledningsvis kan konstateras att syftet med de åtgärder som yrkas i detta mål och i målet avseende uppströms liggande Piparån (M 5240-08) är att i möjligaste mån ta bort bestämmande sektioner i vattendraget och öka antalet utskov i dammar för att på detta sätt möjliggöra ett större flöde i vattendraget. Domstolen har ovan konstaterat att de åtgärder som yrkas kommer att medföra en förbättring jämfört med i dag. Samtidigt visar de översvämningar som förevarit att Svärdsjövattendraget är känsligt ur översvämningssynpunkt. Ökad nederbörd och ökade flöden i framtiden kan innebära krav på att ytterligare åtgärder behöver vidtas.

Av 2 kap. 6 § miljöbalken framgår att det för en verksamhet som tar i anspråk ett mark- eller vattenområde ska det väljas en plats som är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Prövningen som ska göras är fri och många olika faktorer kan beaktas. I föreliggande mål kan domstolen konstatera att det nya vattenkraftverket i princip ska placeras på rakt motsatt sida mot befintligt kraftverk. Två byggnader på var sin sida om vattendraget skulle därmed påtagligt försvåra eller rent av omöjliggöra att ytterligare flödesfrämjande åtgärder vidtas vid denna sektion. Därmed finner domstolen inte att det är lämpligt att lokalisera kraftverket på den plats som föreslagits. Yrkandet om ett nytt vattenkraftverk ska således avslås. Att detta medför att det utskov som skulle tas upp i tilloppstuben inte kommer tillstånd och att alltså avbördningskapaciteten i viss mån begränsas föranleder ingen annan bedömning. Vid denna utgång finns det inget skäl för domstolen att ta ställning till den argumentation som förts avseende ett eventuellt kraftverks påverkan på miljö kvalitetsnormerna.

Mark- och miljödomstolen finner vidare att sökanden har lämnat uppgifter och underlag som ger tillräcklig grund för slutsatsen att hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken iakttas och att hinder avseende rensningar och nya utskov inte heller finns pga. miljöbalkens hushållningsbestämmelser i 3 och 4 kap. eller miljö kvalitetsnormer i 5 kap.

Beträffande de synpunkter som framförts rörande att dammsäkerheten är undermålig vid dammen konstaterar domstolen att tillståndet inte innebär en förändring av gällande dämmningsgräns. Dammsäkerhetsfrågan är således huvudsakligen en tillsynsfråga. Att avbördningskapaciteten ökar genom att ytterligare utskov tas upp ökar enligt domstolens mening dammsäkerheten. Vidare kan rensningarna uppströms inte anses påverka dammsäkerheten på sådant sätt att företaget ska ifrågasättas.

Den ansökta verksamheten avseende säkerhetshöjande åtgärder ska därmed tillåtas. Den ansökta verksamhet avseende anläggande av ett nytt vattenkraftverk ska dock avslås.

Syftet med förlängningen av brobanan är att möjliggöra byggandet av kraftverket. Med hänsyn till domstolens ställningstagande avseende kraftverket finns inget skäl att medge tillstånd till en förlängning av brobanan. Däremot synes den rensning som ska vidtas vid bron, och som enligt uppgift kan vidtas utan att påverka befintliga fundament, förbättra flödet. Tillstånd till dessa åtgärder ska således ges.

Villkor och kontroll m.m.

Mark- och miljödomstolen erinrar om att tillstånd lämnas till sökanden att utöva vattenverksamheten i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden har anfört i ansökningshandlingen, övriga handlingar och ritningar samt i övrigt anfört och åtagit sig i målet. Ett villkor om detta ska därför föreskrivas.

Gällande strandlinjens utformning har Miljönämnden väckt denna fråga i mål M 5240-08. Sökanden har även i detta mål medgett att frågan om strandlinjens utformning delegeras till tillsynsmyndigheten. Domstolen anser att det är en lämplig åtgärd även i detta mål.

Avseende utläggningen av lekgrus m.m. noteras att samråd ska ske med Havs- och vattenmyndigheten och inte med Fiskeriverket som har upphört.

Schaktningsarbetena kommer att påverka vattenståndet nedströms och kan då ge upphov till olägenheter. Domstolen har dock ovan bedömt att fördelarna överväger nackdelarna. Domstolen är emellertid av åsikten att verkningarna nedströms bör kontrolleras. Sökandena bör därför i samråd med länsstyrelsen upprätta ett kontrollprogram för att på lämpligt sätt kunna följa eventuella förändringar. Detta bör föreskrivas som villkor.

I övrigt bör de villkor som föreslagits och medgivits och som framgår av domslutet föreskrivas.

Uppskjutna frågor

Sökandena och myndigheterna och är ense om att frågan om åtgärdernas påverkan på allmänt och enskilt fisket enligt 22 kap. 27 § miljöbalken ska skjutas upp till dess erfarenhet har vunnits av verksamhetens inverkan. Domstolen delar nämnda synpunkt och anser därför att ett villkor i enlighet med vad som anförs i domslutet ska bestämmas.

Arbetstid, verkställighetsförordnande och oförutsedd skada

Mark- och miljödomstolen noterar att den arbetstid som yrkas är mycket lång. Som skäl har sökandena angivit möjligheten att avvakta lämplig konjunktur. Samtidigt yrkas det även att domen får tas i anspråk utan hinder av att den inte har vunnit laga kraft. Domstolen konstaterar att de båda yrkandena framstår som motsägelsefulla. Berörda myndigheter har dock inte haft något att erinra mot den föreslagna tiden eller mot yrkandet om verkställighetsförordnande. Dels med hänsyn till att det rör sig om ett företag vars syfte är att förbättra flödet i vattendraget och således inte är vinstgivande, dels med hänsyn till att berörda myndigheter inte har motsatt sig yrkandena finner domstolen att den av sökanden föreslagna arbetstiden och verkställighetsförordnandet med tvekan kan godtas. Med hänsyn till syftet med de åtgärder som ska vidtas förutsätter dock domstolen att åtgärderna genomförs så snart som möjligt. Villkoret om verkställighetsförordnade ska på sedvanligt sätt jämligt 22 kap. 28 § miljöbalken villkoras.

Då sökanden har förslag om tid för anmälan av oförutsedd skada och då mark- och miljödomstolen inte finner några skäl däremot bestäms tiden för anmälan av ersättningsanspråk med anledning av oförutsedda skador till 10 år.

Tvångsrätt

Med hänsyn till syftet med de planerade åtgärderna anser domstolen att skäl finns att enligt 28 kap. 10 § miljöbalken besluta om tvångsrätt i enlighet med vad som framgår av domslutet. Några yrkanden om ersättning har inte framförts i denna del.

Skador

S och M A har framfört anspråk på ersättning med anledning av de flödesfrämjande åtgärder som planeras. Sökandena har bestritt yrkandet. Domstolen finner inte att verksamheten ger upphov till sådana verkningar att ersättning kan komma i fråga. Yrkandet ska således avslås.

Avgifter

Domstolen har i beslut den 21 september 2009 fastställt avgiften till 70 800 kr. I denna del konstaterar domstolen att tillstånd till kraftverket inte kommer att meddelas och även om prövning har skett kommer det emellertid inte att finnas något behov av tillsyn i denna del. Med hänsyn till vad som sagt och övriga omständigheter i målet finner domstolen att skäl finns att jämka avgiften jämlikt 9 kap. 3 § förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken. Domstolen finner att avgiften skäligen bör bestämmas till 50 000 kr.

Rättegångskostnader

Enligt 25 kap. 2 § första stycket miljöbalken ska sökanden i ansökningsmål om vattenverksamhet svara för sina egna och motpartens kostnader vid miljödomstolen.

Länsstyrelsen har yrkat ersättning för rättegångskostnader med sammanlagt 29 600 kr, avseende det arbete som vid myndigheten lagts ned på målet. Sökanden har medgett ersättningsyrkandet. Yrkandet ska därför bifallas.

Kammarkollegiet har yrkat ersättning för rättegångskostnader med sammanlagt 31 200 kr, avseende det arbete som vid myndigheten lagts ned på målet. Sökanden har medgett 10 000 kr. Domstolen kan i denna del konstatera att kollegiets argumentation visserligen i sig är relevant. Målet rör emellertid ett kraftverk i ett redan hårt påverkat och uppdelat mindre vattendrag. Domstolen anser därmed att kollegiet får anses skäligen tillgodosett med 20 000 kr i rättegångskostnader.

S C har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader med ett belopp om 12 000 kr. Sökandena har medgett ersättning om 6 000 kr. Domstolen finner S C är skäligen tillgodosedd med av sökandena medgivet belopp.

FRICA AB har för sina rättegångskostnader i miljödomstolen vid huvudförhandlingen yrkat ersättning med totalt 82 493 kr inklusive mervärdesskatt. Sökandena har medgett att utge ersättning med hälften. Domstolen antecknar i denna del att i målet tillkommande yrkande för rättegångskostnader för arbete efter huvudförhandlingen har i dess helhet tagits upp i mål M 5240-08 och behandlats där. När det gäller skäligheten kan domstolen konstatera att stort arbete har nedlagts på att visa att de åtgärder som ansökan avser inte är tillräckliga utan att bättre åtgärder kan vidtas. Vidare har arbetet även i icke ringa omfattning rört frågor om åtgärdernas verkningar långt nedströms FRICA AB:s fastighet. Som domstolen konstaterat i bedömningen överstiger nyttan av ansökta åtgärder nackdelarna och det faktum att ytterligare åtgärder eller andra åtgärder eventuellt kan vidtas inte påverkar domstolens ställningstagande. Därtill kan anföras att frågorna i detta mål är likartade med frågorna i domstolens mål M5240-08 och att samordningsvinster mellan målen finns. Dessutom kan tilläggas att FRICA AB är redovisningsskyldigt för mervärdesskatt och att ersättning avseende sådan skatt inte ska utgå. Domstolen finner mot bakgrund av vad som anförts att FRICA AB är skäligen tillgodosett med 40 000 kr i rättegångskostnader.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 425)

Överklagande, ställt till Svea hovrätt, Mark- och miljööverdomstolen, ska inges till Nacka tingsrätt, mark- och miljödomstolen, senast den 30 september 2011.

Prövningstillstånd krävs.

Johan Svensson

Ingrid Johansson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Johan Svensson, ordförande, och tekniska rådet Ingrid Johansson samt de särskilda ledamöterna Lars D Jansson och Olle Bergfors. Domen är enhällig.